

NHH

OVERSETTELSE – «TEORI OG PRAKSIS»

SPRÅKOVERGRIPENDE KURS LØRDAG 26. SEPTEMBER 2020

JAN.ROALD@NHH.NO & BEATE.SANDVEI@NHH.NO

Oversettelse: Teori og praksis/Teoria cum praxi

- Emner:
- *Funksjonalistisk oversettelsesteori: Noen relevante begreper
- *Oversettelsesoppdraget/Translation brief: Utforming og formål
- *Vurderingskriteriene anvendt ved hjemmeeksamen
- *Kulturbundne begreper
- *Noen tips
- *NB Disse 2 utdragene IKKE tema for denne presentasjonen, men diskutertes under seminaret lørdag 26. september:*
- *Merknader til og opplegg til diskusjon av separat oversendt utdrag fra «Translation as a purposeful activity» (Forfatter: Christiane Nord): «Functionalist approaches», OG
- *Monjean-Décaudin (2014) Utdrag av «Théorie et pratique de la traduction juridique»/Juridisk oversettelse: Når teori og praksis møtes

- Innlegg med 2 hoveddeler

Temaer vi setter i fokus i Del 1

- (A)

- Noen begreper fra oversettelsesteori/Funksjonell teori

- (B)

- Oversettelsesoppdrag /«translation brief» i oppgavene som gis til autorisasjonsprøven i oversettelse

Temaer vi setter i fokus i Del 2

(A)

Kulturbundethet (begrepsnivå)

(B)

Om vurderingen av oversettelsene: omtale av vurderingskriteriene som ligger til grunn for vurderingsmatrisen

Del 1

Jan Roald

- (A)
- Begreper fra oversettelsesteori: *Skopos* og funksjonell teori

- (B)
 - Oversettelsesoppdrag / *translation brief*

(A) Funksjonell teori (Store norske leksikon: funksjonalisme)

Katharina Reiss og Hans J. Vermeer lanserte begrepet *skopos* (gresk for 'formål') i sin funksjonalistiske tilnærming til oversettelse.

- *Skopos*-teorien setter den kommunikative effekten ved oversettelser i fokus
- Tar utgangspunkt i at nettopp formålet med en gitt oversettelse bestemmer hvilke strategier oversetteren vil følge for å oppnå en hensiktsmessig oversettelse.

Begreper fra oversettelsesteori: *Skopos* og funksjonell teori

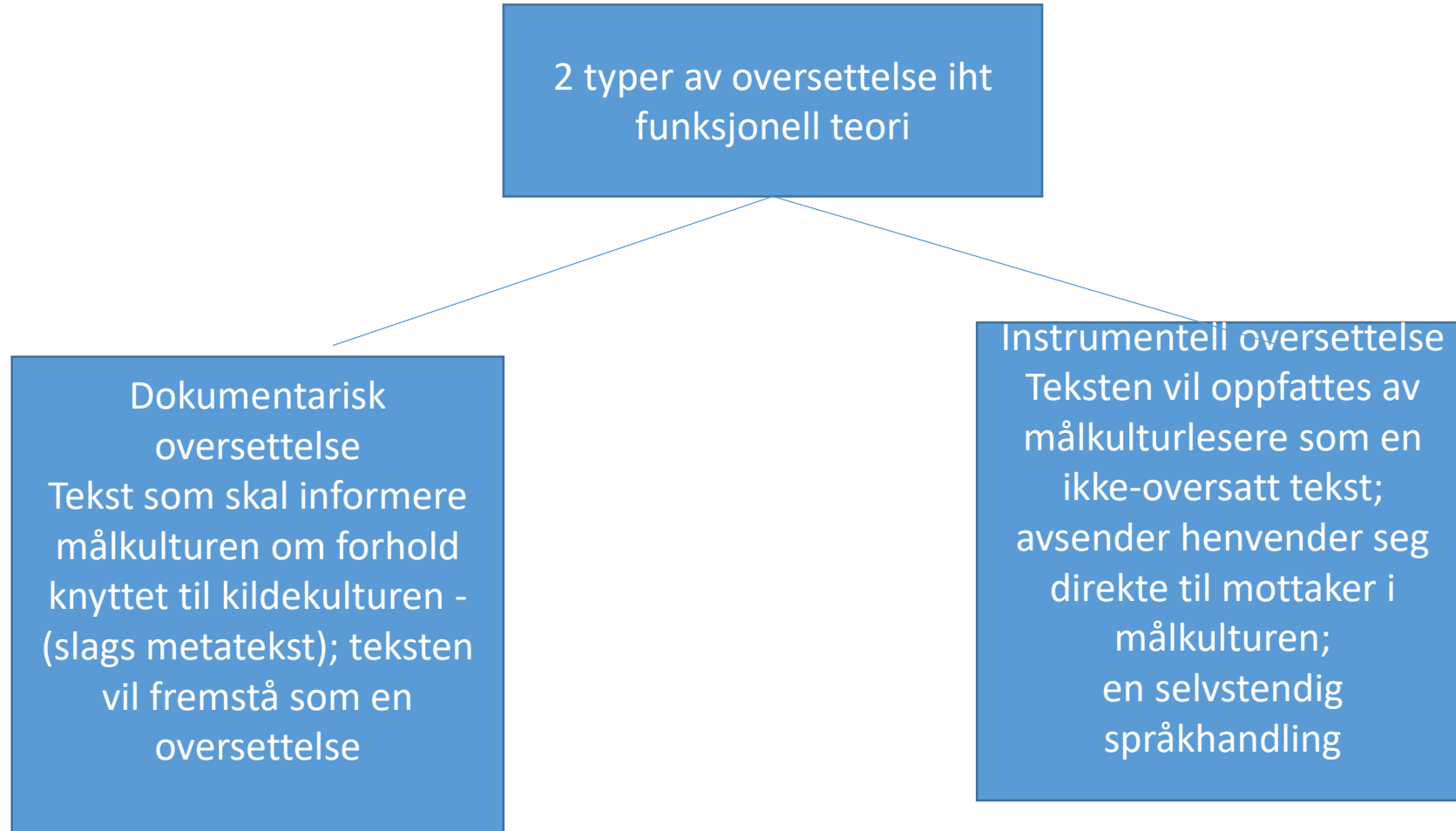
Hovedprinsippet som ligger til grunn for enhver oversettelsesprosess er **formålet** (*Skopos*)

-> Fokus skiftes fra kildeorientering til målorientering med hensyn til kontekst, målgruppe, situasjon

Begreper fra oversettelsesteori

- Tekstens kommunikative funksjon skaper et overordnet skille mellom to typer oversettelse

Begreper fra oversettelsesteori: dokumentarisk ≠ instrumentell oversettelse

Begreper fra oversettelsesteori

NB:

Overt og covert translation: House (1997): Begreper som må sies å være sammenfallende med skillet dokumentarisk og instrumentell oversettelse

Dokumentarisk oversettelse

- Tar sikte på å produsere i målspråket et slags *dokument* (av visse aspekter) ved en kommunikativ interaksjon, der kildekultur-avsender kommuniserer med en kildekulturmålgruppe via kildetekst under kildekulturbetingelser <...>. Resulterer i en tekst der hovedfunksjonen er «*metatekstuell*» (Nord 1997: 47)

Eksempler på dokumentarisk oversettelse

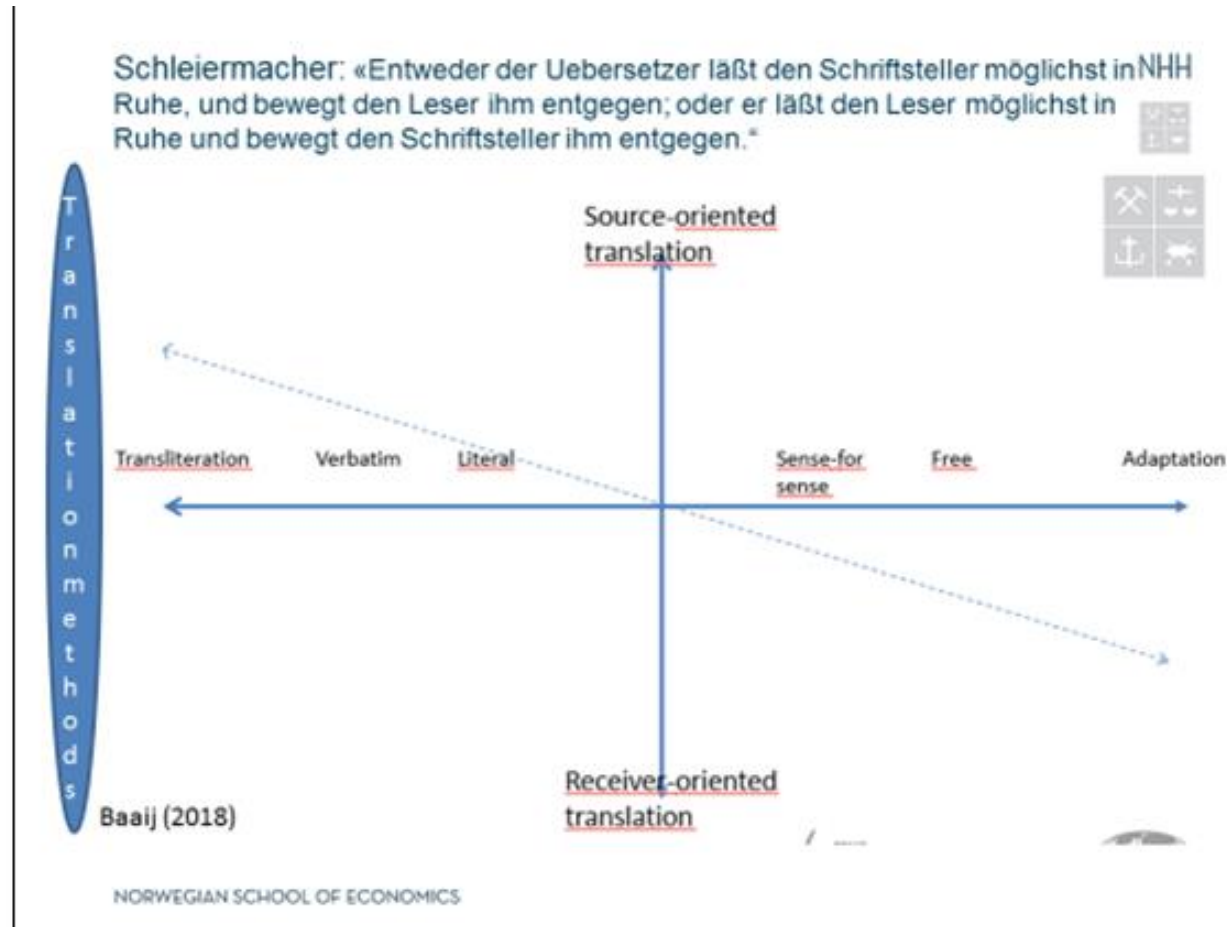
- Med forbehold: Stort sett de tekstene som gis til autorisasjonsprøven i oversettelse i Norge
- Moderne litterær prosa? Diktning?
- Greske og latinske klassikere
- Bibelen?

Instrumentell oversettelse

- Tar sikte på å produsere i målspråket et *instrument* for en ny kommunikativ interaksjon mellom kildekultur-avsender og en målkultur-målgruppe, der (visse aspekter av) kildeteksten fungerer som MODELL (Nord, s. 47)
- Skal ha samme virkning/effekt på målkulturgruppen som kildeteksten har på kildekulturgruppen
- Eksempler:
- Ulike typer økonomiske og juridiske tekster, f. eks. INCOTERMS.

Glidende overgang - dokumentarisk – instrumentell (Nord 1997)

(B)

- Oversettelsesoppdrag / «translation brief»

Translation brief: Bakgrunn

- Grunntanken for Translation brief – oversettelsesoppdraget:
- Teksten skal ha en funksjon – **et formål**, som er bestemt av omstendighetene rundt produksjon av teksten (avsender – mottaker etc.), SAMT det erfaringsområdet/emneområdet som tekstens tema utgår fra/har sine røtter i
- – JFR SKOPOS-teorien (nevnt under funksjonell teori)
- Ideen altså utledet særlig fra funksjonell oversettelsesteori og innført som eksplisitt informasjon om eksamenstekstene gitt til autorisasjonsprøven (innført i forbindelse med hjemmeeksamen 2013)

Translation brief: Formål/Funksjon ved Autorisasjonsprøven

- Translatører arbeider normalt etter en «**jobbeskrivelse**» mottatt fra oppdragsgiver – kan likestilles med **kravspesifikasjoner** i forbindelse med **anbudsutlysning**: Leverandøren, liksom translatøren, er fagpersonen som skal utføre oppdraget med sine kunnskaper og ferdigheter med jobbeskrivelsen som «veikart»
- Skal gi eksamenssituasjonen et preg av **autentisitet**
- Skal være en **rettesnor** – en «veiviser» for gjennomføring av besvarelsen av oppgaven. Det bør derfor tas nøye hensyn til TB ved utformingen av besvarelsen; Skape seg et klart bilde av målgruppens profil, bakgrunn, forventninger til det leverte produktet, uansett om det dreier seg om en dokumentarisk eller instrumentell oversettelse

Eksempel på *translation brief* (TB) fra hjemmeeksamen høsten 2019

- *Val av ei omsetjing heng alltid tett saman med vurderingar knytt til det konkrete oppdraget for omsetjinga (Translation brief). Difor følgjer her presentasjon av eit tenkt oppdrag for omsetjinga av utdraget som følgjer henta frå nettsida [http://www.norgeskirker.no/wiki/voss kyrkje](http://www.norgeskirker.no/wiki/voss_kyrkje).*

Translation brief: Teksten skal omsetjast til fleire språk og inngå i brosjyrar om kyrkjebygg og heilagsstader i Hordaland, berekna på turistar.

Translation brief: Formål/Funksjon ved Autorisasjonsprøven

- Herav følger (angående hjemmeeksamen OG skoleeksamen):
 - -> Lese kildeteksten omhyggelig
 - -> Være bevisst på å etterleve instruksene gitt i «Translation brief» - tilpasse oversettelsesproduktet til målgruppen
 - -> Men ikke la målteksten bli for «FRIKOBLET» (som tidligere nevnt: Autorisasjonsprøven innbyr normalt til dokumentarisk oversettelse)
 - **->Lese målteksten omhyggelig før levering. Informasjon ivaretatt? Idiomatisk utforming av teksten ivaretatt?**

DEL 2

- *Kulturbundne begreper
- *Om vurderingen av oversettelsen: omtale av vurderingskriteriene som ligger til grunn for utarbeidelsen av vurderingsmatrisen
- Beate Sandvei

Kulturbundne begreper

- NB! Vi bruker helst begrepet '**begrep**', ikke 'ord' når vi omtaler (især) fagoversettelse:
 - Eksempler på begrep som består av flere ord: 'videregående skole' og 'obligasjon med fortrinnsrett'
- **Kulturbundne begreper** er begreper som ikke fins i alle kulturer, men som er knyttet til en spesifikk kultur.
 - Eksempler: Dugnad, dravle, lønningspils, utepils, russetid, rømmegrøt, etc.

Kulturbundne begreper – begrepsmessig og uttrykksmessig utfordring i Autorisasjonsprøven: Sitat fra masteroppgave (UiO)

- Problemstilling: Hvilke kriterier skal vi legge til grunn (definisjon) for å skille kulturbundne og ikke-kulturbundne begreper?
- Sitat fra masteroppgave (UiO):
- «Med kulturelle utfordringer mener jeg spesifikke, kulturelle elementer/begreper som ikke uten videre lar seg overføre grunnet utenom-tekstlige, kulturelt betingete forhold. Dette skyldes som regel at det ofte er ekstra-lingvistiske elementer som byr på de største utfordringene ettersom disse gjerne skjuler underforståtte ytringer. Det er altså ikke kun snakk om betydningen av enkelte ord/uttrykk som kan være vanskelige å oversette, men om meningen som ligger implisitt i teksten.» Ovennevnte sitat er fra en masteroppgave: «Oversettelse av kulturbundne elementer i pragmatisk tekster» (Cecilie Nilsson Pilemand, UiO, 2013).

Kulturbundne begreper – begrepsmessig og uttrykksmessig utfordring i Autorisasjonsprøven i oversettelse

- Eksempler fra tidligere eksamensoppgaver (hjemmeeksamen og skoleeksamen)

Eksempler på kulturbundne begreper i tidligere eksamensoppgaver (hjemmeeksamen):

- Laug
- Riksantikvaren
- Rorbu
- stedsnavn
- politiske partier
- Viddas gull
- Havets sølv

Eksempler på kulturbundne begreper i tidligere eksamensoppgaver (skoleeksamen):

- **Typiske elementer fra kildetekst som må tilpasses ny målgruppe** – dvs. begreper som må tilpasses til ny målgruppe for at TBs instruks skal oppfylles
 - odel
 - medmor
 - hjemfall
 - Forliksrådet
 - forvaring
 - Allemannsretten
 - lagmannsretten

Vurderingskriterier og kvalitetsbeskrivelser (med eksempler)

Mål og funksjon

MÅLET for oversetterens tekstproduksjon:

en **IDIOMATISK** tekst («naturalness»), som i tillegg formidler **BUDSKAPET** korrekt, med **tilpasninger i målteksten slik at målgruppen forstår budskapet.**

Oversikt over vurderingskriterier som utgjør vurderingsmatrisen (gjelder oversettelsen)

- Tekstens funksjon og formål (oversettelsesoppdrag/translation brief)
- Budskap og betydning
- Tekstkonvensjoner og idiomatikk
- Grammatikk og rettskriving
- Vokabular

Tekstens funksjon og formål (oversettelsesoppdrag / translation brief)

- Vurderer i hvilken grad kandidaten tar hensyn til **formål** og **målgruppe** teksten skal brukes til i målspråket, f. eks. **kulturelle referanser**.

Budskap og betydning

- Vurderer i hvilken grad oversettelsen **gjengir budskapet** i kildeteksten på en korrekt eller tilnærmet korrekt måte.
 - Tyder oversettelsen på at kandidaten har forstått kildeteksten?
 - Er det betydningsendringer i oversettelsen som skyldes **utelatelser** eller **tilføyelser** som ikke er motivert av oversettelsesoppdraget?
 - **NB!** Markering av utelatelser i kildeteksten, som regel i hakeparentes ([...]), skal gjengis i målteksten!

Tekstkonvensjoner og idiomatikk

- Vurderer hvorvidt oversettelsen svarer til **målspråkets generelle tekstkonvensjoner** (dvs. måte å strukturere eller utforme en tekst på, f. eks. en lovtekst).
 - Budskapet skal formidles i tråd med gjeldende språkbruksregler og tekstkonvensjoner i målspråket!
 - Fotnoter bør unngås i oversettelsen!
- **Idiomatikk:** **Kan oversettelsen leses som om den var skrevet på målspråket?** Er det korrekt eller stort sett korrekt bruk av kollokasjoner?
 - Tips! **Vær begrepsorientert**, ikke oversett faste uttrykk ord for ord! Eks: *røde hunder, tilslørte bondepiker, å gjøre noen en bjørnetjeneste*

Grammatikk og rettskriving

- Vurderer i hvilken grad oversettelsen følger målspråkets regler angående grammatikk og rettskriving.
- NB! Det forventes at kandidater til autorisasjonsprøven i oversettelse behersker målspråkets grammatikk og rettskrivingsregler!
- NB! Les nøye korrektur, slik at du unngår unødvendige språkfeil (grammatikkfeil, rettskrivingsfeil, tegnsettingsfeil, gjentatte slurvefeil)!

Vokabular

- Vurderer vi i hvilken grad kandidaten oversetter vokabular korrekt.
- Feiloversettelse av sentralt vokabular i en tekst kan føre til at målteksten IKKE gjengir kildetekstens **budskap**.
eks. varetekt / forvaring, feil modalverb i en lovtekst
- **NB!** Det er ikke mulig å oppgi alternative oversettelsesforslag! Du må velge én løsning!!
eks. kontrakt/avtale, «le patron»:
arbeidsgiver/skytshelgen

- Tips

Kandidatens første etappe i oversettelsesarbeidet

- «Translation brief» i oppgaveteksten:
 - Oppgitt i boks øverst på oppgavearket med følgende opplysninger:
 - Hvem som har skrevet kildeteksten
 - Hvor har den vært publisert (hvilken instans er dermed implisitt tekstens **primære målgruppe**)
 - Hvem som bestiller oversettelsen
 - Hva skal den brukes til, altså tekstens funksjon og formål
 - Mediet (kan legge føringer på stilistiske valg, sjanger, bruk av/henvisning til bilder, kart o.l.)
 - **Ny målgruppe**

TIPS

- **Uttrykkssiden:** Vurder **flyt** – vær orientert mot **idiomatikk**: Hvor sannsynlig «høres» oversettelsen ut? Høres den naturlig ut? Kunne den se ut som en tekst skrevet direkte på målspråket?
- **Innholdssiden:** Vurder hvor rimelig budskapet og budskapets deler er. Er det en rød tråd gjennom teksten, dvs. har den en indre «logikk»?
- Vær **begrepsorientert**, ikke leksikalsk orientert (*arme riddere, tilslørte bondepiker, røde hunder, grønn stær, grå stær, berg- og dalbane....?*)
- **Ikke bruk fotnoter!**
- Uansett funksjonalistisk teori: Hold dere nær opp til kildeteksten hva angår innhold og informasjon som legges inn. Eksplisitering, ja, men la den være konsis, begrenset.

Tema som tas opp etter emnene som har vært presentert og drøftet i zoom-forelesningen

- Christiane Nord: Merknader til og opplegg til diskusjon om utdraget fra verket «Translation as a purposeful activity»
- Monjean-Dacudin (2014) Utdrag av «Théorie et pratique de la traduction juridique»

Christiane NORD: «Translation as a Purposeful Activity» - functionalist approaches

- Over til diskusjon om utdraget fra NORDs verk om oversettelse:
«**Functionalist approaches**»:
- Synspunkter på innholdet av denne fremstillingen
- Er argumentene/begrunnelsene (noenlunde) i samsvar med forholdene dere/noen av dere har erfart i arbeid med oversettelse?
- Har dere vært forelagt noe Translation brief i forbindelse med oversettelsesoppdrag?

Christiane NORÐ: «Translation as a Purposeful Activity»

- Nøkkelbegreper i dagens tekst:
- ***Equivalence**, i motsetning til:
- **Functional approach**:
- *Intratextual coherence (the addressees make sense of the content – acceptable for them)
- *Intertextual coherence (target text expected to bear some kind of relationship with the corresponding source text: ...maximally close reproduction of the source-text form (word-for-word or interlinear translation; or adaptation of the form to the norms and conventions of the target culture. Between many different degrees of similarity or dissimilarity)). Omfavner hele spekteret av muligheter: fra dokumentarisk til instrumentell oversettelse

Christiane NORD: «Translation as a Purposeful Activity»

- **Culture and culture-specificity** (s. 123): Important, dynamic concept in the Skopostheorie, Human action and behaviour, and comprehensive in that it conceives culture as a complex system determining any human action or behaviour,..... **Culturemes!!!**
- **Loyalty** (s. 126, s. 127): «The ethical aspect of its (i.e. Skopostheorie) application is covered by the concept of loyalty»:
- «Loyalty is an interpersonal category referring to a social relationship between individuals».

Christiane NORD: «Translation as a Purposeful Activity» :
problemativering av begrepet 'Ekvivalens'

- But who would be the one to specify what kind of **equivalence** is required and / or desired in a particular translation process? And what if source and target cultures are separated by such a huge cultural (and/or temporal, geographical) gap that the relationship between the two texts does not allow for any specification of equivalence, however vague it may be?

Christiane NORD: «Translation as a Purposeful Activity» - Kommentar til «skopos», i forbindelse med «function + loyalty»: jfr Nords begrep «loyalty»

- SKOPOSTHEORIE – Hva er SKOPOS?
- As a term, functionalism is used to refer to the aggregate of approaches to translation that focus on the overall function(s) of a text or translation (Nord 1997:1). In other words, functionalism has been expressed or practised differently by different scholars and translators. However, they all appear to have drawn inspiration from what Vermeer has called *skopostheorie*, the birth of which apparently marked the beginning of *functionalism* (Honig 1997: 6).
- According to Vermeer (2004), '[t]he skopos of a translation is ... the goal or purpose , defined by the commission and if necessary adjusted by the translator' (236) and this notion of skopos can be applied in the translation process, the translation result as well as the translation mode (230). This skopos determines whether a text should be translated word for word or paraphrased or even adapted.
- Kilde: Essays, UK. (November 2018). Chritiane Nord's Notion of 'Function Plus Loyalty'. Retrieved from <https://www.ukessays.com/essays/translation/function-plus-loyalty.php?vref=1>

Christiane NORD: «Translation as a Purposeful Activity»

- As Nord (1997) puts it, the ‘*Skopos* of a particular translation task may require a “free” or a “faithful” translation, or anything between these two extremes, depending on the purpose for which the translation is needed’ (29). Thus a single text can beget different translations according to the different translation briefs provided.
- (NORD 2002)
- ALTSÅ: SKOPOS er betingelsen for hvordan man går til verks (strategi) for å løse et oversettelsesoppdrag (produktet kan være dokumentarisk eller instrumentelt – “overt” eller “covert”)

Christiane NORD: «Translation as a Purposeful Activity»

- Herav kan utledes?:
- En ord-til-ord-oversettelse er adekvat dersom oppdraget går ut på å få en slik oversettelse: «The target text achieves the desired communicative function» -
- jfr. s. 125: Oversettelse av Bibelen: «...produce a documentary translation presenting the ancient texts in all their otherness as testimonies of a distant culture,.....»

Christiane NORD: «Translation as a Purposeful Activity»

- Hva menes med «ekvivalens» i oversettelse? Hvem kan måle den (objektivt??)
- *Oppfatninger rundt den her diskuterte motsetningen mellom «equivalence» og «intratextual og intertextual coherence»? Hva innebærer det ene, og hva innebærer de andre?
- **Synspunkter på beskrivelsen «Some kind of relation» mellom kilde- og måltekst*: Presis eller vag som ledd i en definisjon?
- Skopostheorie (and functionalism in general) was the answer to a language-oriented and equivalence-based concept of translation.....» (s.127, i Conclusion)

Christiane NORD: «Translation as a Purposeful Activity»

- Interessant utdypende, men konsis tekst om funksjonalismen:
- publ. in *Translation and Power*, Special Issue of *Current Writing* 14/2 (2002), ed. by
- Edited by Ileana Dimitriu (2002), 32-44:
- **Manipulation and Loyalty in Functional Translation**
Av Christiane Nord (Magdeburg/Germany)
- Denne artikkelen kan ettersendes til kursets deltakere.